

*В. І. Курганевич,
аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою,
Національна академія державного управління при Президентові України*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНО-МАСОВИХ ЯВИЩ В ІНТЕРЕСАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ДОСВІД ЕСТОНІЇ, ЛАТВІЇ, ЛИТВИ

V. Kurganevych,
Postgraduate student of division of European integration and globalization and management
of national security of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

LEGAL FRAMEWORKS OF THE STATE REGULATION OF SOCIAL-MASS PHENOMENA
IN THE INTERESTS OF ENSURING OF NATIONAL SECURITY:
EXPERIENCE OF ESTONIA, LATVIA, LITHUANIA

У статті визначено правові засади державного регулювання суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки прибалтійських держав. У результаті аналізу правових засад державного регулювання суспільно-масових заходів в досліджуваних державах встановлено, що: 1. Литва, Естонія та Латвія визначили процедури вдосконалення конституційних основ політичного ладу й сформували структури і механізми, за допомогою яких запобігають несанкціонованим формам політичної участі населення. Водночас з цим, у Литві та Естонії елементом конституційної культури стала ідея демократичного повстання. 2. Питання кримінально-правового регулювання відносин у сфері організації і проведення суспільно-масових заходів у контексті забезпечення національної безпеки мають нормативне закріплення в праві прибалтійських держав.

The article defines the legal principles of state regulation of social-mass phenomena in the interests of ensuring the national security of the Baltic states. As a result of the analysis of the legal foundations of state regulation of social-mass events in the studied countries, it was established that: 1. Lithuania, Estonia and Latvia identified procedures of improving the constitutional foundations of the political system, and at the same time the formed structures and mechanisms that prevent the unsanctioned forms of political participation of the population. At the same time, in Lithuania and Estonia, the idea of a democratic uprising became an element of the constitutional culture. 2. The issue of criminal-legal regulation of relations in the field of organization and conduct of social-mass events in the context of ensuring of national security are normative consolidation in the law of the Baltic states.

Ключові слова: національна безпека, державне регулювання, суспільно-масові явища, соціальний опір, кримінально-правові заборони у сфері організації і проведення суспільно-масових заходів.

Key words: national security, state regulation, social-mass phenomena, social resistance, criminal-legal prohibitions in the field of organization and conduct of social-mass events.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Вивчення досвіду європейських держав щодо державного регулювання суспільно-масових явищ є актуальним для Української держави в умовах європейської та

євроатлантичної інтеграції. Обумовлюється це передусім тим, що вивчаючи зарубіжний досвід державного управління національною безпекою, досить легко перейняти зовнішні форми європейських моделей держав-

ного регулювання суспільно-масових явищ, проте досить складно забезпечити ефективне функціонування відповідної системи в Україні. Саме тому, вітчизняній державно-управлінській еліті сьогодні недостатньо орієнтуватися лише на очевидні переваги європейських моделей державного регулювання суспільно-масових явищ, а важливіше шукати власні варіанти їх застосування з врахуванням результатів компаративних досліджень у цій специфічній сфері.

Ця обставина і визначає зв'язок загальної проблеми з найбільш важливими науковими та практичними завданнями вивчення досвіду європейських держав щодо державного регулювання суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки та оцінки можливостей його використання в Україні.

На підставі аналізу актуальних досліджень і наукових публікацій можна зробити висновок про те, що актуальним проблемам державного регулювання суспільно-масових явищ присвячено обмаль наукових праць вітчизняних дослідників, а саме: Г. Почепцова [1], О. Литвиненка [2], О. Руденко [3], М. Шевченка та О. Давиденка [4]. В цих працях здійснено теоретико-методологічне обґрунтування механізмів державного регулювання суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки України.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Враховуючи обмаль праць, в яких розглядаються актуальні проблеми державного регулювання суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки України, маємо констатувати, що на сьогодні відсутні праці з державного управління в яких би розглядалися питання зарубіжного досвіду у цій специфічній сфері та оцінки можливостей його використання в Україні. Є сенс також зауважити, що результати компаративних досліджень зарубіжного досвіду щодо забезпечення національної безпеки нерідко виступають передумовою для переосмислення існуючих аналогічних норм в українському законодавстві, обґрунтованості їх конструкцій, узгодженості положень як між собою, так і з нормами міжнародно-правових документів [5].

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є вивчення правових засад державного регулювання суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки Естонії, Латвії, Литви.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У кожному сучасному суспільстві, яке організоване державою складається та чи інша форма залучення громадян до політики. Відповідно, акцентуємо увагу на значенні для політичної системи та діючого політичного режиму правління відповідних форм і способів політичної участі, які виражаються в політичних протестах населення.

Зауважимо, що в залежності від причин, які породили протест, громадяни можуть досягнути своїх цілей

або шляхом корегування урядового курсу, не змінюючи при цьому основ і принципів існуючої політичної системи і режиму правління, або шляхом боротьби за зміну базових основ і способів існування влади. В цьому сенсі форми соціального опору (політичного протесту) можуть бути як конвенційними, так і неконвенційними.

До перших, зазвичай, відносять дозволені владою демонстрації, пікети, політичні резолюції партій і запити парламентарів, котрі виступають проти того чи іншого рішення уряду, окремі акти громадянської непокори. В якості незаконних, неконвенційних форм політичного протесту зазвичай розглядаються заборонені владою антиконституційні демонстрації, діяльність підпільних політичних партій, політичний тероризм та екстремізм, а також самі руйнівні для суспільства форми політичної участі — революції.

Так, наприклад, у Конституції Литви (1992 р.) визначено:

у ст. 3. "Ніхто не може принижувати або обмежувати суверенітет Народу, присвоювати суверенну волю, яка належить всьому Народу. Народ і кожен громадянин має право протидіяти будь-кому, хто насильницьким шляхом зазіхає на незалежність, територіальну цілісність, конституційний лад Литовської держави";

у ст. 8 "Захоплення державної влади або її інституту насильницьким шляхом вважається антиконституційною дією, а тому є незаконним і недійсним";

у ст. 35 "Громадянам гарантується право на вільне об'єднання у суспільстві, політичні партії або асоціації, якщо їхні цілі і діяльність не суперечать Конституції та законам";

у ст. 36 "Неможна забороняти або перешкоджати громадянам збиратися без зброї на мирні зібрання. Це право не може обмежуватися інакше, як тільки згідно закону у випадку необхідності захисту державної і громадської безпеки, громадського порядку, здоров'я і суспільної моралі або права і свободи інших осіб" [6].

У Конституції Естонії (1992 р.) визначено:

у ст. 47 "Всі люди мають право без попереднього дозволу мирно збиратися і проводити зібрання. Це право може бути обмежено у визначених законом випадках і порядку в цілях забезпечення державної безпеки, громадського порядку, моралі, безпеки дорожнього руху і учасників зібрання, а також для запобігання поширення інфекційних хвороб";

у ст. 54 "Обов'язок громадянина Естонії — бути вірним конституційному ладу і захищати незалежність Естонії. Кожен громадянин Естонії має право, за відсутності інших засобів, чинити опір насильницькій зміні конституційного ладу за власною ініціативою" [7].

У Конституції Латвії (редакція 1998 р.) визначено:

у ст. 62. "Якщо державі загрожує зовнішній ворог або ж в державі чи в будь-якій її частині відбулися або є загроза внутрішніх заворушень, що становлять небезпеку для існуючого державного ладу, то Кабінет Міністрів має право ввести надзвичайний стан, довівши до відомої президії Сейму про це протягом двадцяти чотирьох годин, яка про постанову Кабінету Міністрів негайно доповідає Сейму";

у ст. 102. "Кожен має право об'єднуватися в суспільства, політичні партії та інші суспільні організації";

Таблиця 1. Динаміка залучення силових структур СРСР до виконання завдань із забезпечення внутрішньої безпеки в Литовській та Латвійській РСР

Дата	Місце виникнення	Вид соціального опору	Формування, що були задіяні до врегулювання (припинення конфлікту)
1	2	3	4
09.1953 р.	м. Лузда, Латвійська РСР	Масові протести	Підрозділи ОВС
12.01.1956 р.	м. Клайпеда, Литовська РСР	Масові протести	Підрозділи ОВС, внутрішні війська
06.03.1960 р.	м. Рига, Латвійська РСР	Масові протести	Підрозділи ЗС
21.07.1960 р.	м. Каунас, Литовська РСР	Масові протести	Підрозділи ЗС
14.05.1972 р.	м. Каунас, Литовська РСР	Масові протести	Підрозділи ОВС, внутрішні війська
07-10.11.1977 р.	м. Вільнюс, Литовська РСР	Масові протести	Підрозділи ОВС, внутрішні війська
05.1985 р.	м. Рига, Латвійська РСР	Масові протести	Підрозділи ОВС

Джерело: [10].

у ст. 103. "Держава захищає свободу заздалегідь заявлених мирних зібрань і ходи, а також пікетів" [8].

Отже, намагаючись запобігти неконвенційним формам соціального опору, Литва, Естонія та Латвія визначили процедури вдосконалення конституційних основ політичного ладу й водночас сформували структури і механізми, за допомогою яких запобігають несанкціонованим формам політичної участі населення. Зауважимо, що поряд з цим, у Литві та Естонії елементом конституційної культури стала ідея демократичного повстання.

Характеристиками соціального опору як процесу є:

1) соціальний опір є вторинним стосовно будь-якої соціальної зміни;

2) процес соціального опору є зворотнім боком взаємозв'язку між двома протилежними сторонами. Одна сторона є носієм змін (прямий зв'язок), друга знаходиться в пасивному стані і її зворотнім зв'язком є опір. Другою стороною є соціальний суб'єкт, що стає провідником або джерелом соціального опору;

3) обидві протилежні сторони включені в єдиний соціальний процес. Суб'єкт соціального опору розглядає цей процес як негативний частково або в цілому [9, с. 69].

Як слушно зазначає вітчизняний дослідник М. Лепський: "Історичні форми соціального опору різних епох і народів сприймаються позитивно, якщо протистоять руйнівному безладдю, геноциду, дискримінації, насильству, вбивствам, інтервенції і т. ін., тобто усім тим явищам, які можна віднести до процесу некрогенезу. Але при цьому завжди існує загроза, що справедливий соціальний опір може перевищити міру життя і стати частиною некрогенезу" [9, с. 71]. Виходячи з міри життя, такою справедливою протидією були масові протести в Литві та Латвії за часів СРСР (див. табл. 1).

У контексті завдань нашого дослідження необхідно звернути увагу на те, що у досліджуваних державах кримінально-правові аспекти відповідальності за порушення у сфері організації і проведення суспільно-масових заходів представлені взаємопов'язаним комплексом норм законодавства. Так, особливістю Кримінального кодексу (КК) Естонської Республіки є зосередження норм про відповідальність за злочини у сфері організації і проведення суспільно-масових заходів в одній главі карного закону (глава 2 Особливої частини "Злочину проти держави"). При цьому вказані норми передбачають такі кримінально-правові заборони:

1) ст. 76.1 КК Естонської Республіки регламентує відповідальність за "проведення публічних зборів, про які не представлено повідомлення, передбачене Зако-

ном про публічні збори, або повідомлення, про яке не зареєстровано, або проведення якого заборонене". Цією статтею передбачено покарання — штраф або позбавлення волі до трьох років;

2) у ст. 76.2 цього КК закріплено покарання за діяння, що "перешкодило проведенню публічних зборів, організованих у законному порядку, або розгін таких зборів із застосуванням насильства або із загрозою його застосування", а саме — штраф або арешт, або позбавлення волі до двох років;

3) у ст. 77 КК Естонської Республіки зазначено: "Організація масових безладів, що супроводжувалися погромами, руйнуваннями, підпалами або іншими подібними діями, а також безпосереднє здійснення учасником масових безладів вказаних злочинів або надання ними збройного опору представникові влади — карається позбавленням волі на термін від двох до десяти років" [11].

У розрізі теми нашого дослідження, варто зазначити, що в естонському законодавстві цілком виправдано сконцентровано кримінально-правові заборони, що вивчалися в одній главі з послідовним розташуванням норм. Крім того, заслуговує на схвалення усебічне охоплення вказаними нормами різних сторін відносин у сфері організації і проведення суспільно-масових заходів у контексті забезпечення національної безпеки. Під кримінально-правову заборону поставлено як проведення суспільно-масових заходів з порушенням встановленого законом порядку, так і перешкоди законним суспільно-масовим заходам. За суспільно-масові заходи, що мають форму безладів, також передбачено кримінальну відповідальність. Необхідно позитивно оцінити ясність і прозорість існуючого в КК Естонської Республіки механізму кримінально-правового забезпечення цих суспільних відносин. У цьому контексті особливо виділяється норма про кримінальну відповідальність за проведення публічного масового заходу з порушенням встановленого законом порядку. Слід зазначити, що за порушення порядку організації і проведення суспільно-масового заходу також передбачено кримінальну відповідальність не лише по КК Естонської Республіки.

Подібні кримінально-правові заборони сформульовані і в КК Латвійської Республіки:

1) у ст. 225 ч. 1 визначено кримінальну відповідальність за організацію масових безладів, пов'язаних з погромами, руйнуваннями, підпалами, знищенням майна або насильством над особою, або опором представникам влади, а саме позбавлення волі на термін від трьох до дванадцяти років;

2) у ч. 2 ст. 225 визначено кримінальну відповідальність за активну участь в масових безладах, пов'язаних з діями і наслідками, вказаними в частині першій цієї статті, — позбавлення волі на термін від восьми до п'ятнадцяти років;

3) у ст. 226 визначено кримінальну відповідальність за порушення порядку організації і проведення громадських заходів, здійснене організатором заходу або іншою особою, таке, що спричинило тяжкі наслідки, — позбавлення волі на строк до шести років або грошовим штрафом до ста п'ятдесяти мінімальних місячних заробітних плат;

4) у ст. 227 визначено кримінальну відповідальність за організацію або керівництво групою, що проповідує релігійне вчення і здійснює релігійні обряди, дії якої пов'язані із створенням загрози громадській безпеці і порядку, здоров'ю особі правам та інтересам особи, що охороняються законом, або участь особи в таких діях — позбавлення волі на строк до п'яти років або грошовим штрафом до ста мінімальних місячних заробітних плат [12].

У КК Литовської Республіки сформульовано такі кримінально-правові заборони у сфері організації і проведення суспільно-масових заходів в контексті забезпечення національної безпеки:

1) у ст. 283 ч.1. визначено кримінальну відповідальність за організацію або провокування скупчення людей на масові безлади, які супроводжувалися відкритим насильством, знищенням майна або іншими грубими порушеннями громадського порядку, а також за застосування насильства під час масових безладів, знищення майна або грубе порушення громадського порядку, а саме арешт або позбавлення волі на строк до п'яти років;

2) у ст. 283 ч. 2. визначено кримінальну відповідальність за діяння, передбачені частиною 1 цієї статті, із застосуванням вогнепальної зброї або вибухових пристроїв або чинення опору поліцейському або іншій особі, котра виконує функції публічного адміністрування, а саме позбавлення волі на строк до шести років;

3) у ст. 284 ч. 1. визначено кримінальну відповідальність за порушення громадського спокою або порядку — карається публічними роботами або штрафом, або обмеженням свободи, або арештом, або позбавленням волі на строк до двох років;

4) у ст. 284 ч. 2. визначено кримінальну відповідальність за неналежну поведінку внаслідок якої сталося порушення громадського спокою або порядку — карається публічними роботами або штрафом, або обмеженням свободи, або арештом [13].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Враховуючи вищенаведені викладки підсумуємо:

1) намагаючись запобігти неконвенційним формам соціального опору, Литва, Естонія та Латвія визначили процедури вдосконалення конституційних основ політичного ладу, й водночас сформували структури і механізми, за допомогою яких запобігають несанкціонованим формам політичної участі населення. Проте поряд з цим, у Литві та Естонії елементом конституційної культури стала ідея демократичного повстання;

2) питання кримінально-правового регулювання відносин у сфері організації і проведення суспільно-масових заходів в контексті забезпечення національної безпеки мають нормативне закріплення в праві прибалтійських держав. У зв'язку з цим можна стверджувати, що у вказаних державах обґрунтованість криміналізації діянь у цій сфері суспільних відносин отримала загальне визнання;

3) у прибалтійських державах кримінально-правове забезпечення стосунків у сфері організації і проведення публічних масових заходів представлено не одиничними нормами, а групами приписів;

4) на нашу думку, для України в сучасних умовах європейської та євроатлантичної інтеграції найбільш прийнятним досвідом щодо державного регулювання суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки є досвід Литви, Латвії та Естонії. Адже після розпаду Радянського Союзу ці держави в процесі європейської та євроатлантичної інтеграції пережили схожі перетворення в політичній, соціально-економічній та культурній сферах, що не могло не відобразитися на політико-правовій, соціальній та гуманітарній складових їх суспільного розвитку.

Перспективним напрямом подальших досліджень вбачається у розробці комплексної моделі державного регулювання суспільно-масових явищ в інтересах забезпечення національної безпеки України з урахуванням зарубіжного досвіду у цій специфічній сфері, що є окремою складною темою і потребує ретельного дослідження, що автор і ставить за мету під час подальшої роботи у цій сфері.

Література:

1. Почепцов Г. Революция.com. Основы протестной инженерии [текст]: монографія / Г. Почепцов. — М.: Европа, 2005. — 532 с.
2. Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії [текст]: монографія / О.В. Литвиненко. — К.: ВКФ "Сатсанта", 2000. — 222 с.
3. Руденко О.М. Теоретико-методологічні засади дослідження суспільної стабільності в науці державного управління: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. наук з держ. упр: спец. 25.00.01. "Теорія та історія державного управління" / О.М. Руденко. — К., 2011. — 39 с.
4. Шевченко М.М. "Оксамитові" революції 1989—2005 рр.: класична модель, заходи протидії / М.М. Шевченко, О.Г. Давиденко // Воєнно-історичний вісник. — 2013. — № 2. — С. 104—109.
5. Шевченко М.М. Оцінка можливостей використання в Україні досвіду європейських країн щодо забезпечення національної безпеки: методологічний та практичний аспекти / М.М. Шевченко, А.О. Пелих // Реструктуризація глобального простору: історичні імперативи та виклики: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції 23 квітня 2015 року, м. Київ / За заг. ред. М.А. Кулініча, Н.О. Татаренко, В.Г. Ціватого. — К.: ДАУ при МЗС України, 2015. — С. 149—152.
6. Конституція Литви (Литовской Республіки) от 25 октября 1992 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://www.right777.ru/konst.html#id7>

7. Конституция Эстонии (Эстонской Республики) от 28 июня 1992 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.right777.ru/konst.html#id7>

8. Конституция Латвии (Латвийской Республики) от 15 февраля 1922 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.right777.ru/konst.html#id7>

9. Лепський М. Соціальний опір: проблема індиферентності і протидії / М. Лепський // Людина і політика. — 2002. — № 1. — С. 66—73.

10. Шевченко М.М. Залучення силових структур до виконання завдань забезпечення внутрішньої безпеки (за досвідом США, СРСР, КНР, країн Європи та пострадянського простору) / М.М. Шевченко, О.Г. Давиденко // Досвід застосування збройних сил у світових війнах і воєнних конфліктах ХХ-початку ХХІ ст.: тенденції та закономірності // Збірник наукових праць / Кол. авторів / За ред. С.В. Сидорова. — К.: ЦП "Компринт", 2015. — Вип. 4. — С. 117—124.

11. Уголовный кодекс Эстонской Республики [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://constitutions.ru/?p=446&page=2>

12. Уголовный закон Латвийской Республики [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://crimpravo.ru/codecs/latvii/2.doc>

13. Уголовный кодекс Литовской Республики [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://crimpravo.ru/codecs/litva/2.doc>

References:

1. Pocheptsov, H. (2005), Revoliutsiya.com. Osnovy protestnoj ynzheneryy [Revolution.com. Basics of protest engineering], Evropa, Moscow, Russia.

2. Lytvynenko, O.V. (2000), Spetsial'ni informatsijni operatsii ta propahandyst's'ki kampanii [Special information operations and advocacy campaigns], VKF "Santsanta", Kyiv, Ukraine.

3. Rudenko, O.M. (2011), "Theoretical and methodological principles of research of social stability in science of public administration", Abstract of Ph.D. dissertation, Public Administration, Kyiv, Ukraine.

4. Shevchenko, M.M. and Davydenko, O.H. (2013), ""Velvet" revolutions of 1989—2005: classic model, measures of counteraction", Voienno-istorychnyj visnyk, vol. 2, pp. 104—109.

5. Shevchenko, M.M. and Pelykh, A.O. (2015), "Assessment of the possibilities of use in Ukraine of European countries experience in providing national security: methodological and practical aspects", Restrukturizatsiia hlobal'noho prostoru: istorychni imperatyvy ta vyklyky : materialy IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Restructuring of the Global Space: Historical Imperatives and Challenges: Materials of the IV International Scientific and Practical Conference], DAU pry MZS Ukrainy, Kyiv, Ukraine, 23 april, pp. 149—152.

6. Republic of Lithuania (1992), "The Constitution of the Republic of Lithuania", available at: <http://www.right777.ru/konst.html#id7> (Accessed 15 Oct 2017).

7. Republic of Estonia (1992), "The Constitution of the Republic of Estonia", available at: <http://www.right777.ru/konst.html#id7> (Accessed 15 Oct 2017).

8. Republic of Latvia (1922), "The Constitution of the Republic of Latvia", available at: <http://www.right777.ru/konst.html#id7> (Accessed 15 Oct 2017).

9. Leps'kyj, M. (2002), "Social resistance: the problem of indifference and counteraction", Liudyna i polityka, vol. 1, pp. 66—73.

10. Shevchenko, M.M. (2015), "Involvement of security forces in the implementation of the tasks of ensuring internal security (in the US, USSR, PRC, European countries and post-Soviet space)", Dosvid zastosuvannia zbrojnykh syl u svitovykh vijnah i voiennykh konfliktakh XX-pochatku XXI st.: tendentsii ta zakonomirnosti, vol. 4, pp. 117—124.

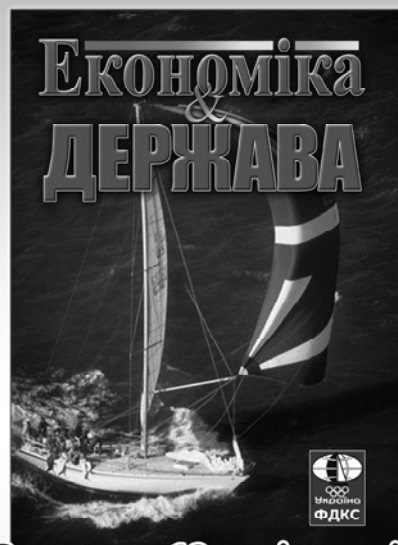
11. Republic of Estonia (2002), "The Criminal Code", available at: <http://constitutions.ru/?p=446&page=2> (Accessed 15 Oct 2017).

12. Republic of Latvia (1998), "The Criminal Law", available at: <http://crimpravo.ru/codecs/latvii/2.doc> (Accessed 15 Oct 2017).

13. Republic of Lithuania (2000), "The Criminal Code", available at: <http://crimpravo.ru/codecs/litva/2.doc> (Accessed 15 Oct 2017).

Стаття надійшла до редакції 21.10.2017 р.

Науково-практичний журнал
«ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА»

Передплатний індекс: 01751

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ЕКОНОМІКИ

www.economy.in.ua

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73